

Tóth Lili

Polgári Jogi Tanszék

Témavezető: Menyhárd Attila

A BÜNTETŐ KÁRTÉRÍTÉS

Bevezetés

A mind a kialakulása, mind a napjainkban való alkalmazása tekintetében angol-szász jogintézmény, a büntető kártérítés – angol nevén *punitive damages* – hosszú évszázadokon át tartó fejlődését követően jutott el arra a szintre, amelyen jelenleg is sikerrel tölti be funkcióját.

Ha visszamegyünk az időben, már az ókori római XII táblás törvényekben is találhatunk olyan rendelkezést,¹ amely a korai büntető kártérítéshez hasonlóan az olyan személyi jogsértések esetén volt kiszabható, amelyek súlyossági foka még nem indokolta büntetőjogi eszköz alkalmazását, viszont polgári jogi úton nem, vagy nem megfelelően volt szankcionálható.

A büntető kártérítés fejlődéstörténetében a legnagyobb fordulópontot a XIX. századi ipari forradalom jelentette, azt megelőzően ugyanis elsődleges szerepe a társadalmi ellentétek feloldása volt. A nagy társadalmi átrétegződést megelőzően a hatalommal és vagyonnal rendelkező arisztokrácia önkényes, a szegények ellen elkövetett, és rendszerint megtorlatlanul maradó jogsértéseinek visszaszorítására alkalmazták.²

Az iparosodást követően a gyárak, illetve későbbiekben a multinacionális nagyvállalatok térnyerésével a *punitive damages* elsősorban a termékfelelősségre fókuszálódott: elsődlegesen a vállalatok szándékos vagy súlyos gondatlan, társadalomra fokozott mértékben hátrányos jogsértéseinek szankciójává vált.

A már nevében is ellentmondásos jogintézményt jelenleg csak az Amerikai Egyesült Államok egyes államaiban alkalmazzák, a gyakorlatban elkönnyvelt sikere miatt azonban mindenképpen figyelemre méltó. Emiatt is igyekszik jelen tanulmány közelebről bemutatni.

---

¹ Leg. D. Tab. VIII. 4. „*Si iniuriam faxsit, viginti quinque poenae sunt*”

² RUSTAD – KOENIG 1993, 1289. o.

I. A büntető kártérítés fogalma

Napjainkban a *punitive damages* olyan, a rendes kártérítés mértékén felül is kiszabható összeg, amelyet a károkozó a károsultnak köteles megfizetni, és amelynek elsődleges funkciója nem a sértett kompenzációja, hanem a károkozó büntetése, és a jövőben a hasonló magatartás tanúsításától való elrettentése. Lényeges a büntető kártérítés mértéke kapcsán, hogy nem az okozott kárhoz viszonyul. Pontos összegének meghatározására kétféle gyakorlat létezik az USA-ban: egyes államok az okozott kár többszörösében maximálják (*multiple damages*), más államok pedig az esküdtek belátására bízzák a mértékének megállapítását.³

A büntető kártérítés a büntetőjog és polgári jog határvonalán helyezkedik el. Olyan jogintézmény, amely bár a polgári jog keretein belül alkalmazandó, büntető jegyeket hordoz magán. Funkciója a büntetés és az elrettentés – angol kifejezéssel a *punishment* és a *deterrence* –, így a jelentős vagyonnal rendelkező multinacionális nagyvállalatok nyereségorientált, fokozottan veszélyes és jogsértő aktusait hivatott visszaszorítani, amelyhez komoly társadalmi érdek is fűződik.

II. A büntető kártérítés létjogosultsága

– *pro* és *contra*

A *punitive damages*-t mindig is sok kritika érte, ennek tudható be, hogy gyakorlatilag ma egyedül az USA-ban van jelen, a kontinentális jogrendszerekben azon túlmenően, hogy nem alkalmazzák, nem is jellemző az amerikai bíróságok ilyen kártérítésre marasztaló ítéleteinek végrehajtása. A büntető kártérítés elfogadása mellett és ez ellen is szólnak érvek, amelyeket ez a fejezet igyekszik ismertetni.

I. Tartalmazhat-e büntető elemet polgári jogi jogintézmény?

A leglényegesebb érv, ami alapjában kérdőjelezi meg a büntető kártérítés létjogosultságát az, hogy büntető elemet tartalmaz, ami a magánjog szabályozó elveivel nem, vagy csak fenntartásokkal egyeztethető össze, és emiatt a polgári jogban betöltött szerepe is erősen vitatott. A büntetés, mint a *punitive damages* fő funkciója a büntetőjog feladata, a kártérítési jog egyik fő funkciója a kompenzáció, amivel a káron felüli marasztalás összeférhetetlen.

---

³ MENYHÁRD 2009, 88. o.

Ez a kérdés már a XIX. században az amerikai *legal doctrines* virágzásakor is felmerült. Az elmélet akkori egyik jeles képviselője, Greenleaf szerint minden jelenleg alkalmazott jogintézménynek egyértelműen besorolhatónak kell lenni a közjog vagy a magánjog rendszerébe. Olyan jogintézménynek, amely ezzel a tulajdonsággal nem rendelkezik, a kettő között helyezkedik el, nem lehet létjogosultsága.⁴ Másrészt viszont, ha a jog gyakorlati művelője, Theodor Sedgewick véleményét vesszük figyelembe, miért szükséges jogdogmatikailag – még ha jogosan is – megkérdőjelezni egy olyan jogintézményt, amelyet hosszú évek óta sikerrel alkalmaznak, és valamennyi feladatát pontosan és megfelelően betölti.⁵

A XIX. századi német jogtudomány kiváló alakja, Jhering is azt az álláspontot képviselte, miszerint a magánjognak meg kell őriznie tisztaságát, a jogalkotónak olyan jogintézmények bevezetésére kell törekednie, amelyek élesen elhatárolódnak a büntetőjogtól.⁶ Felmerül azonban a kérdés, hogy ezen elképzelés megvalósítása mennyiben előfeltétele egy hatékonyan működő jogrendszernek,⁷ és ha visszatekintünk a múltba, voltak-e egyáltalán ezt az állapotot célzó sikeres lépések. Ha a kártérítési jog egyik legfontosabb elvére, a prevencióra tekintünk, szinte azonnal aszociálhatunk a büntetőjogra is, ahol szintén ez a vezérelv uralkodik.

2. A büntető kártérítés és a „private law enforcement”

Habár a közösségi jogszabályok rögzítik a kartelltilalmi szabályok megszegésével okozott károkért való kártérítési felelősséget, ez a gyakorlatban mégis gondot okoz, mert a károsultak az esetek többségében nem fordulnak bírósághoz, ezáltal nem éri őket megfelelő kompenzáció, ami évente akár több milliárd(!) eurót is jelenthet.⁸ E jelenség elsődleges oka az, hogy az egyes károsultaknál fellépő kár sok esetben kicsi. A kartelltilalmi szabályokat megszegő vállalkozás számos kisvállalkozásnak okozhat egyidejűleg olyan csekély jelentőségű kárt, ami ugyan a károkozónál jogellenes előnyként jelentkezik, a kisvállalkozásokra viszont csak kis mértékben hátrányos, akik így nem válnak érdekelté egy hosszú, bonyolult és költséges per lefolytatásában, amelynek kimenetele az esetleges bizonyítási nehézségek miatt még kétséges is. További probléma ezzel a jelenséggel kapcsolatban, hogy azon

---

⁴ RUSTAD – KOENIG 1993, 1299. o.

⁵ RUSTAD – KOENIG 1993, 1300. o.

⁶ JHERING 1897, 90. o.

⁷ MENYHÁRD 2009, 90. o.

⁸ COM (2008) 165 2. 2.

túl, hogy számos károsult kompenzációs joga sérül, ezek a típusú jogsértések nem kerülnek felszínre és a jogsértő magatartások szankcionálatlanok maradnak.⁹

Erre a problémára világított rá az Európai Bizottság a 2005-ben elkészült Zöld Könyvében, amellyel kapcsolatos egyetértését kifejezve az Európai Parlament felkérte a Bizottságot, hogy dolgozza ki az e probléma orvoslását elősegítő javaslatokat tartalmazó Fehér Könyvet.¹⁰ Elsődlegesen olyan megoldásokat vártak, amelyek biztosítják a magánszemélyek általi jogérvényesítést (*private law enforcement*) anélkül, hogy veszélyeztetnék a hatóságok általi jogérvényesítést (*public law enforcement*).¹¹

Így merült fel lehetséges megoldásként a többszörös kártérítés (*multiple damages* – lényegében a büntető kártérítés) bevezetése,¹² azonban ezt végül két fő érve hivatkozva nem fogadta el indokolásában a Fehér Könyv: a *multiple damages* nem összeegyeztethető a kártérítési jog kompenzációs elvével,¹³ továbbá túlságosan szembefordul a jogalap nélküli gazdagodás jogintézményével. Ezt a problémát a kontinentális jogrendszer nem tudja megoldani. Bár a Fehér Könyv elsődleges célja a versenytilalmi szabályok megszegésével okozott károkért való kártérítési jogosultság biztosítása, az ilyen jellegű jogsértések esetén a követendő vezérelv a kompenzáció biztosítása.¹⁴

A kompenzáció, mint a kártérítési jog legfőbb elve valamennyi tagállamban évszázadok óta elfogadott, mélyre nyúló gyökerei miatt sem hajlandók a bíróságok végrehajtani a *multiple damages*-t tartalmazó döntéseket, közrendbe ütközőnek tartják.¹⁵ Egy másik érv szerint, ha a büntető kártérítést bevezetné a Bizottság, hirtelen és hatalmas mértékben ugrana meg az ilyen jellegű igények száma, ami aránytalanul nagy terhet emelne a jogalkalmazásra, és akár a jogrendszer esetjogi rendszerré válását is eredményezhetné.¹⁶

Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy a *punitive damages* hazájában gyakorlatilag megoldják a *private – public enforcement* problémáját, ugyanis az USA-ban, ahol

---

⁹ COM (2008) 165 4. 2.

¹⁰ COM (2008) 165 2. 5.

¹¹ COM (2008) 165 3. 5.

¹² COM (2008) 165 4. 3. Felmerült többek közt a kollektív jogorvoslat bevezetésének ötlete, illetve a bizonyítékok hozzáférhetőségének biztosítása is.

¹³ MENYHÁRD 2009, 102. o.

¹⁴ COM (2008) 165 2.

¹⁵ WAELBROECK 2006, 3. o. 2.

¹⁶ WAELBROECK 2006, 3. o. 3.

az óriási összegek miatt még kevésbé éri meg perbe bocsátkozni,¹⁷ a büntető kártérítés sok reménnyel kecsegtető összege miatt bátrabban kezdeményezik a jogérvényesítést bírói úton a magánszemélyek, ami által felszínre kerülnek az ilyen típusú jogsértések.

3. Sérti-e a tulajdonhoz való jogot az aránytalanul magas kárösszeg megállapítása?

A '80-as évek végén a *punitive damages* térnyerésével hirtelen megugrott nemcsak azoknak a döntéseknek a száma, ahol büntető kártérítést szabtak ki, hanem ezeknek az összege is, ami többek figyelmét felkeltette, elsősorban az összegnek az okozott kárhoz viszonyuló aránytalansága, és ebből következően törvényességének megkérdőjelezhetősége miatt.¹⁸ A címben szereplő kérdés a *Pacific Mutual Life co. v. Haslip* esetben merült fel konkrétan, amikor a büntető kártérítéssel sújtott alperes új pert indított a felperes ellen, amely keresetben az USA alkotmánya 14. kiegészítésének eljárásjogi klauzulájába¹⁹ ütközőnek találta az aránytalanul magas kárösszeg megállapítását.²⁰ Elsősorban az esküdtek jogkörét vitatta, miszerint megalapozatlan, hogy akár több százmillió dollárnyi büntető kártérítési összeg kiszabásáról is dönthetnek.²¹

A bíróság végső döntésében két okból kifolyólag sem találta alkotmányosértőnek a büntető kártérítés kiszabását: elsőként az esküdtek már jóval azelőtt szabadon dönthettek a *punitive damages* összegének meghatározásában, mint hogy a Kongresszus elfogadta volna a 14. kiegészítést, így azt nem sértheti az esküdtek döntése; másodsorban ebben a konkrét esetben teljes mértékben tisztességes eljárás következményeként került sor az összeg megállapítására, ami szintén nem sértheti a klauzulát.²²

---

¹⁷ MENYHÁRD 2009, 89. o. Az USA jogrendszerében a jogi képviselő díjazását nem tartalmazza a perköltség, így a fél még pernyertessége esetén is súlyos összegek kifizetésére kényszerül.

¹⁸ McKENNA 992, 1363. o.

¹⁹ A klauzula biztosítja a magánszemélyek közhatalmi szervekkel szembeni élethez, szabadsághoz, tulajdonhoz való jogát azáltal, hogy megfelelő, tisztességes eljárás lefolytatását teszi kötelezővé ilyen aktusok esetén. (*Due Process Clause of Fourteenth Amendments to the United States Constitution*)

²⁰ *Pacific Mutual Life Ins. Co. v. Haslip* 1991.

²¹ McKENNA 1992, 1366. o.

²² McKENNA 1992, 1366. 1.

A *punitive damages* megállapításának körülményeit tiszta alapokra fektetendő ebben az ítéletben fogalmazódott meg az a szempontrendszer, amely alapján egyértelműen megállapítható, milyen feltételek esetén van lehetőség büntető kártérítés kiszabására, és melyek azok a körülmények, amelyeket az összeg megállapításakor figyelembe kell venni.²³ Ezt a szempontrendszert nevezi az amerikai jogirodalom *HASLIP factors*-nak.

III. A büntető kártérítés megállapítása

– a „*HASLIP factors*”

A *punitive damages* megállapításának vizsgálatakor elsődlegességet élvez a jogsértő magatartással okozott kár vizsgálata, azonban a kár alatt nem egyedül a ténylegesen bekövetkezett kár irányadó, hanem minden olyan lehetséges kár is, amely a jogsértő magatartással okozati összefüggésben bekövetkezhett volna.²⁴

A jogsértő magatartás vizsgálatakor több körülmény is figyelembe veendő. Tekintettel kell lenni elsősorban annak időtartamára, továbbá az ehhez hasonló magatartások előfordulásának gyakoriságára is. Növeli a *punitive damages* összegét a *concealment*, vagyis ha a rendelkezésre álló tények alapján egyértelmű, hogy a jogsértő magatartás egy már időben felismert hiba eltitkolására irányult,²⁵ vagy ha a jogsértő magatartás célja a fogyasztók által egyébként felismerhető hibák leplezése. A károkozó személyének tekintetében releváns a vétkesség foka, mennyire negligálta a fogyasztók érdekeit, továbbá a rosszhiszeműség (*malice*) megállapításának körülményei. A gyakorlatban ide tartozik a megtévesztés, a biztonsági standardok kijátszása vagy megkerülése, továbbá a termék nem- vagy nem megfelelő ellenőrzése különösen akkor, ha a hiba ezáltal ismertté válhatott volna.

A kártérítés összegének megállapításánál lényeges annak vizsgálata, hogy a károkozónak pontosan mekkora előnye származott a jogsértésből, ennek az előnynek ő mennyire élte meg szükségét, továbbá ennek fordítottja is: a jogsértő magatartás elkerülése esetén milyen mértékű veszteség érte volna. Ez kiemelt fontosságú,

---

²³ RUSTAD – KOENIG 1993, 1311. o.

²⁴ RUSTAD – KOENIG 1993, 1312. o.

²⁵ A *Grimshaw v. Ford Motor Co.* esetben az alperes már a teszteléskor észlelte a forgalomba hozatal előtt álló Ford Pintók hibáját, azonban anyagilag előnyösebbnek ítélte, ha a hibás termékek kijavítása helyett vállalja a majdani perekben fizetendő kártérítési összeget. Az esetet a bíróság különösen súlyosnak ítélte, ugyanis 180 halálos balesetet, és több száz súlyos sérülést okoztak a hibás járművek, ezért a Fordot 125 millió \$ büntető kártérítés megfizetésére kötelezte a bíróság.

ugyanis az esetek túlnyomó részében éppen a károkozó nyereség utáni vágya vezet a jogsértő, súlyos gondatlan magatartáshoz.²⁶

A károkozó anyagi helyzetének (*financial position*) feltérképezése nélkülözhetetlen, hiszen ahhoz, hogy a *punitive damages* megfelelően betöltse funkcióit, a kiszabott összegnek igazodnia kell a károkozó vagyonához, a kettő között egyenes arányosság van.²⁷

A fentiekben ismertetettek túl lényeges továbbá az addicionális körülmények, így a várható perköltség, illetve annak vizsgálata, hogy megállapított-e bíróság a károkozó magatartásával szemben büntetőjogi vagy más polgári jogi szankciót, ezek ugyanis sok esetben mérsékelhetik a *punitive damages* összegét, hiszen a túlbüntetés sem cél.²⁸

IV. Büntető kártérítés és sérelemdíj

– a hazai szabályozás

A kontinentális jogrendszerbe tartozó államok álláspontja egységes a büntető kártérítéssel kapcsolatban: nem fogadják el jogintézményt, és a bíróságok is vonakodnak végrehajtani az ilyen jellegű kártérítési összegről rendelkező döntéseket.²⁹ Ennek oka legfőképpen a II. fejezetben tárgyalt érv, miszerint a *punitive damages* összegegyeztetetlen a magánjog, azon belül a polgári jog elveivel, továbbá nehézségekbe ütközik a közte és a jogalap nélküli gazdagodás jogintézménye közötti ellentét feloldása is.³⁰

A büntető kártérítés kapcsán gyakori, és nem is feltétlenül alaptalan az új Ptk.-ban bevezetésre kerülő sérelemdíjra történő asszociáció. Azonban ha közelebbről

---

²⁶ A *Duddleston v. Syntex Lab., Inc.* esetben a gyártó utasítására kivették a sót az általa gyártott bébiételekből, az ebből eredő évi 14.000 \$ bevétel érdekében. A gyártó nem vizsgálta meg ennek esetleges következményeit, nem alkalmazott szakértőt, így a jogsértő magatartás következményeként több kisbaba agykárosodást szenvedett, mert a só hiányában a termék nem biztosította az egészséges fejlődésüket.

²⁷ A *Liebeck v. McDonald's Restaurants* esetben az alperes hatalmas vagyonára, és arra tekintettel, hogy évtizedek óta ignorálták az általuk készített és forgalmazott kávé hőfokára beérkező panaszokat, 2,7 millió \$ összegű büntető kártérítést ítelt meg az alperesnek a bíróság.

²⁸ RUSTAD – KOENIG 1993, 1314. o.

²⁹ A *Kurt Parrot* esetben az olasz legfelsőbb bíróság aránytalansága miatt szükségtelennek, továbbá a polgári jog elveibe ütközőnek, és ezáltal alkotmányértőnek találta az olasz vállalat alperes részére jogszerűen kiszabott 1 millió \$ összegű büntető kártérítést, és erre hivatkozva el is utasította a döntés végrehajtását (*Parrot v. Fimez* 1985)

³⁰ COM (2008) 165 2.

megvizsgáljuk a két jogintézményt, egyértelműen megállapítható, hogy jellemzőikben lényeges különbségek mutatkoznak.

A sérelemdíj lényegét tekintve a nem vagyoni kártérítés hosszú ideje tartó problematikájának megoldását jelenti. A „nem vagyoni kár” a már elnevezésében is látszódo ellentmondásossága miatt okoz hosszú évek óta gondot a jogalkalmazásban, hiszen a sérelem okozta hátrány pénzbeli ellenértéke nem meghatározható, így valójában nem is károkozásról van szó, tehát az erre vonatkozó szabályok a hatályos Ptk. kártérítési jogi fejezetében való elhelyezése nem szükségképpen indokolt.³¹ Külön nehézséget okoz továbbá az ilyen esetekben a hátrány sértett általi bizonyítása, amelynek következtében sokszor megtorlatlanul maradnak az ilyen jellegű jogsértések.

Ezt a létező jogi problémát oldotta meg a jogalkotó azzal a nem példátlan aktszal,³² hogy a nem vagyoni kártérítésre vonatkozó rendelkezéseket kiemelte a kártérítési jogból, és az először Marton Géza által használt sérelemdíj néven áthelyezte a személyiségi jogokról szóló fejezetbe azzal a különbséggel, hogy a károsultnak nem kell a nem vagyoni kárt bizonyítania, így a jogsértő magatartás már önmagában is megalapozhatja az elégtételadást.³³

Közös tulajdonsága a két jogintézménynek, hogy mindkettő kiszabható személyi jogsértések esetén, és a kártérítési összeget a károsult kapja, azonban rendeltetésük élesen különbözik egymástól. A sérelemdíj elsődleges funkciója a kompenzáció, ami által tökéletesen illeszkedik a polgári jog rendszerébe, ami az elsődlegesen büntető feladatot ellátó *punitive damages*-ről nem mondható el. Különbségek mutatkoznak továbbá összecszerúségük tekintetében is: a büntető kártérítés mértéke az okozott kár több száz, akár ezerszerese is lehet, míg a sérelemdíj körülményesebb meghatározása ellenére is idomul a sértett által okozott hátrányhoz.

A másik jogintézmény, ami a büntető kártérítéssel összefüggésbe hozható a közérdekű bírság, amelyről hatályos Ptk.-nk a személyhez és a szellemi alkotásokhoz fűződő jogokról szóló fejezetben, a 84. § (2) bek.-ben rendelkezik: „*Ha a kártérítés címén megítélhető összeg nem áll arányban a felróható magatartás súlyosságával, a bíróság a jogsértőre közérdekű célra fordítható bírságot is kiszabhat*”. Ennek

³¹ VÉKÁS 2005, 1. o.

³² A BGB 2003. évi módosítását követően került sor a kódex 847.§-ban foglalt szabályainak – kis mértékben újrafogalmazva – a 253.§-ba történő áthelyezésére (*Schmerzensgeld*): („*Ist wegen einer Verletzung des Körpers, der Gesundheit, der Freiheit oder der sexuellen Selbstbestimmung Schadensersatz zu leisten, kann auch wegen des Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, eine billige Entschädigung in Geld gefordert werden.*” [BGB § 253 Immaterieller Schaden])

³³ VÉKÁS 2005, 1. o.

értelmében a büntető kártérítéshez hasonlóan itt is a rendes kártérítési összegben felüli marasztalásról van szó – amit a jogsértő magatartás kiemelkedő súlya indokol –, azonban a kiszabott összeget közérdekű célra kell fordítani, nem a kárt szenvedett fél kapja, így mégis élesen elhatárolható a *punitive damages*-től.

Összegzés

A *punitive damages* egyedülálló jogintézmény. Több évszázados múltja egyértelműen arra mutat, hogy ott, ahol alkalmazzák, szükség van rá, sikerrel tölti be funkcióját, ugyanakkor – különösen a feljebb vázolt érvek ismeretében – érthető a kontinentális jogrendszerbe tartozó államok vele szembeni távolságtartása is.

A jelenlegi európai álláspont szerint a polgári jog elveivel nem összeegyeztethető egy olyan jogintézmény, amelynek elsődleges célja a büntetés. A polgári jog, általa a magánjog nem tehet ekkora lépést a büntetőjog, vagyis a közjog felé. Ha azonban a magánjog rendszerének valóban tisztának és büntető elemtől mentesnek kell lennie, és valóban ez a legnagyobb súllyal rendelkező érv a *punitive damages* ellen, akkor talán joggal merül fel a kérdés, hogyan is lehetséges az, hogy a kártérítési jog általánosan és közismerten elfogadott másik fő funkciója a prevenció, ami megegyezik a büntetőjogéval.

A *punitive damages* mellett szóló legnagyobb érv, hogy képes elősegíteni a magánszemélyek általi jogérvényesítést, magas összege miatt óriási ösztönző ereje van, ami által felszínre kerülnek, és szankcionálhatók a hatalmas vagyonnal rendelkező multinacionális nagyvállalatok által okozott önkényes jogsértések. Lényeges, a kontinentális jogrendszerben ma is létező problémát old meg, ezért is merült fel többször recepciójának gondolata.

Felhasznált irodalom

JHERING, Rudolf: Der Kampf um's Recht. 1897

MÁTYÁS Melinda: A nem vagyoni kártérítés elméleti alapjai

McKENNA Richards, R.: Pacific Mutual Life Insurance Co. V. HASLIP: Punitive Damages and the moder Meaning of procedural due process in 70 North Carolina Law Review 1362. 1992. April

MENYHÁRD, Attila: Punitive damages in Hungary In: Koziol Helmut, Wilcox Vanessa (szerk.), Punitive Damages: Common Law and Civil Law Perspectives. Springer-Verlag, Wien, New York, 2009. 87-102. o.

RUSTAD, Michael & KOENIG, Thomas: The historical continuity of punitive damages awards: Reforming the tort reformers in 42 American University Law Review 1269 (1992-1993)

VÉKÁS Lajos: Sérelemdíj – fájdalomdíj: Gondolatok az új Ptk. reformjavaslatáról a német jog újabb fejleményeinek tükrében, Magyar Jog 2005/4.

WAELEBROECK, Denis: The Commission's Green Paper on Private Enforcement: „Americanization” of EC Competition Law Enforcement? 2006. 2.